

Kronik: Den europæiske anatomi

Af prorektor Lykke Friis

Berlingske Tidende, 23. marts 2007, 2 Sektion, MAGASIN, Side 13

HELING. Med ti central- og østeuropæiske lande som EU-medlemmer og dermed som en stor potentiel indflydelsesfaktor på alle EUs beslutninger, lige fra klima- over landbrugspolitikken til Ukraines potentielle optagelse, må vi én gang for alle acceptere Europas anatomi, skriver Lykke Friis.

Fatter vesteuropæerne slet ikke, at de har fået amputeret en legemsdel? Frustrationen var til at tage at føle på, da den rumænske forfatter Mircea Eliade offentliggjorde dette opråb fra sit eksil i Paris i starten af 1950'erne. Ikke desto mindre var det præcis det, der skete efter 2. Verdenskrig. Vesteuropa havde så travlt med at komme i ly af den nukleare balance mellem Sovjet og Atlantpagten og få genoprettet økonomien, at Central- og Østeuropas ufrivillige placering bag Jerntæppet dårligt blev ænset. Ja, med Oxford-historikeren Norman Davies' udtryk opførte vesteuropæerne sig som en anatomi-professor, der pludselig fornægter den venstre arms eksistens!

Ikke overraskende skabte denne fornægtelse stor frustration i Centraleuropa. F.eks. blev Eliades opråb fulgt op af den polsk-litauiske forfatter Czeslaw Milosz, der i sin eksil-klassiker fra Paris, "Sindet i lænker", betegned forholdet som "skuffet kærlighed", medens den tjekkiske forfatter Milan Kundera i 1980'erne skrev malende om det kidnappede Vesteuropa. De centraleuropæiske lande var så sandelig en del af Europa; de var blot midlertidigt blevet kidnappet af Stalin, Khrusjtjov etc. Det var også den eneste årsag til, at de ikke var blandt underskriverne af den Rom-traktat, som Europa i disse uger fejrer 50-året af. På trods af at de vesteuropæiske lande måtte acceptere "amputationen", opretholdt de ved festlige lejligheder "det hele Europa".

Et godt eksempel er Frankrigs udenrigsminister Robert Schuman, der i høj grad stod fadder til Kul- og Stålfællesskabet: "Vi må opbygge det forenede Europa ikke blot i de frie folks interesser, men også for at kunne optage de østeuropæiske befolkninger i det fællesskab, når de, befriet fra den tvang, de lever under, kommer og beder os om medlemskab og moralsk støtte". Som flere historikere, med briteren Tony Judt i spidsen, har påpeget, må dette betegnes som EUs "grundlæggelsesmyte". Reelt var der ikke nogen i de vesteuropæiske regeringskontorer, der havde overskud til at tænke ud over deres eget lands skæbne. Ja, over tid udviklede de sågar en ganske betydelig interesse i det eksisterende "halve Europa", der f.eks. fremstod som en løsning på det evigt tilbagevendende tyske spørgsmål. Eller som Margaret Thatchers udenrigsminister, Douglas Hurd, fra tiden lige efter Berlin-murens fald udtrykte det: "Dette var et system ... som vi levede ganske lykkeligt under i 40 år".

Ganske ironisk er "grundlæggelsesmyten" imidlertid en af de faktorer, som EU-udvidelsesekspertter har trukket frem som forklaring på, at Vesteuropa efter 1989 ikke blot kunne hive vindebroen op. For hvordan skulle f.eks. Frankrigs præsident Mitterrand for alvor have fået opbakning til at blokere for genforeningen og oprette en speciel, andenrangs klub for central- og østeuropæerne, når vesteuropæerne under hele Den Kolde Krig havde opretholdt argumentet om, at europæisk integration i princippet var for alle europæere? I hvert fald udviklede alene referencen til den tidligere

argumentation sig til et slagkraftigt argument for udvidelsestilhængerne. Tag f.eks. følgende udtalelse fra Tysklands Joschka Fischer i juni 2000: ”Beslutningen om at udvide EU er uomtvistelig. For at sige nej til den ville medføre enorme risici. Enorme. Og så ville det i øvrigt ødelægge den europæiske ide, for den er jo ikke forbeholdt Vesteuropa”. Kort sagt, vesteuropæerne blev fanget i deres egen retorik (”rhetorical entrapment”).

Selv Mitterrand måtte erkende, at udvidelsen kun kunne udsættes og ikke forhindres. Eller for at blive i anatomi-metaforen: Vesteuropa kunne trods alt ikke give sin venstre arm en kold skulder!

Vesteuropæernes klare prioritering af, at de i årene efter 1989 først måtte fortøje den tyske Gulliver med bl.a. Maastricht-traktatens økonomiske og monetære union, før de kunne tage sig af Central- og Østeuropa, skabte imidlertid fornyet frustration. Ikke alene havde I helt glemt os under Den Kolde Krig, nu har I ikke tid, var kammertonen i Prag, Budapest og Warszawa.

I starten af 1990erne begyndte den ungarske premierminister Antall igen at tale om ”uigengældt kærlighed”, medens den daværende estiske udenrigsminister (og nuværende præsident) Toomas Ilves citerede det klassiske digt ”Mens vi venter på barbarerne”. Frustrationen blev bestemt ikke mindre af, at f.eks. præsident Chirac i forbindelse med tovtrækkeriet om stemmevægtene i Ministerrådet i december 2000 direkte slog fast, at de gamle lande havde ret til flere stemmer end de nye, da bl.a. Frankrig havde taget et større slæb med at udvikle integrationsprocessen end Polen. Da udvidelsen endelig blev vedtaget i København i december 2002, var meget af forelskelsen da også forduftet, og forhandlingsparterne opførte sig som et brudepar, der insisterer på at bruge størstedelen af forberedelsestiden til brylluppet på at diskutere detaljerne i deres respektive særeje!

I hvert fald er der ingen tvivl om, at efterkrigstidens lange ignorering af Central- og Østeuropa i sig selv har været med til at holde liv i mange vesteuropæeres stereotyper og fordomme om nabolandene i Øst. Når alt kommer til alt, er forestillingen om et ”tilbagestående” og politisk ustabil Central- og Østeuropa nemlig langt fra ny. Allerede Mozart yndede at sige, at han skulle til Asien, dvs. forlade civilisationen, når han begav sig fra Wien til Prag! Og Storbritanniens premierminister Neville Chamberlain nægtede som bekendt at gå i krig for Tjekkoslaviet – ”a far off country of which we know little”. Og hvorfor skulle det pludselig have ændret sig? Ganske slående var alene henvisningen til den rejselystne polske håndværker nok til at indgyde skræk og rædsel i Frankrig i forbindelse med folkeafstemningen om forfatningstraktaten.

For var Polen ikke et så gråt og kedeligt sted, at alle sad klar oven på kufferten? Og ville optagelsen af bl.a. polakkerne ikke forandre kulturen i EU? Også i Danmark, hvor samtlige regeringer siden 1989 ellers har ydet en betydelig indsats for at anskueliggøre visionen bag østudvidelsen, har fordommene ofte floreret. Ved nærmere eftertanke er det måske ikke så overraskende endda. Et kort blik til Tyskland vidner om, at selv her er genforeningen langt fra internaliseret. Ganske vist er Berlin-muren faldet, men det gælder ikke nødvendigvis den mentale mur, der stadig eksisterer i hovederne på mange tyskere – mellem de såkaldte Osis og Wessis. Og dette vel at mærke på trods af, at Tysklands deling rent faktisk blev opfattet som en ”amputation”. I Danmark, derimod, har generationer af unge, inklusive min egen, afsluttet folkeskolen og gymnasiet, uden at Kundera, Havel, Ionescu eller Andric indgik i pensum. Så hvor skulle man lige have erhvervet sig den store forståelse for Polen, Tjekkiet etc. fra?

I 50-året for Rom-traktatens vedtagelse er der imidlertid god grund til at indhente det forsømte og langt om længe at få lukket efterkrigstidens parentes. Med ti central- og østeuropæiske lande som EU-medlemmer og dermed som en stor potentiel indflydelsesfaktor på alle EUs beslutninger, lige fra klima- over landbrugspolitikken til Ukraines potentielle optagelse, må vi en gang for alle acceptere Europas anatomi. Og hvorfor ikke starte med at tilbringe sommerferien i Central- og Østeuropa? Hvad med at droppe turen til Gardasøen og i stedet tage til Balaton eller Bled? Eller hvad med den kroatiske riviera frem for den franske, eller Montenegro frem for Marbella? Udover at der er mindst lige så dejligt, kan man i hvert fald være sikker på en ting. Man vil møde færre danskere end på de vesteuropæiske destinationer!